

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	side	2
Jubilæet	side	3
Årsmødet 2006	side	4
Generalforsamlingen	side	5
Aftenfesten	side	7
Udflugten	side	9
Forturen	side	10
Nyt fra kredsene	side	11
Bjerregård i Himmerland	side	12
Da bondesamfundet blev frit	side	14
Dannebrog	side	16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening

juni/juli 2006

Nr. 382 - 62. årgang

Fra årsmødeudflugtens besøg på Ørumgård.

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

www.slaegtsgaardsforeningen.dk

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørkøv, tlf. 59 27 59 77.
E-mail: imhan@post.tele.dk

Ejendomskonsulent:

Michael Munthe Fog,
Ingemannsvej 61, 4200 Slagelse,
tlf. 59 21 18 80, fax 59 21 18 10

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Carl Martin Christensen,
»Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby,
tlf./fax 64 85 11 74

Næstformand:

Peder Mouritsen
»Sædding Storgård«
Kvongvej 40,
Sædding, 6830, Nr. Nebel
tlf. 75 28 73 21
(Formand: Bladudvalget)

Jens Brogaard Jensen

»Maglehøjgård«
Hammerbakke 3
4050 Skibby, tlf. 47 52 99 18
(Formand: Nordsjællandskreds)

Mogens Frigaard,

»Frigård«, Yppernemøllevej 10,
Nyker, 3700 Rønne, tlf. 56 96 30 02
(Formand: Bornholmskreds)

Vagn Juel Jørgensen,

»Grønlandsgården«,
Øllemosevej 4, Flakkebjerg,
4261 Dalmose
tlf. 58 18 61 11
(Formand: Vestsjællandskreds)

Ole Krogh Jensen

»Kroghbrogård«,
Holmevej 89, Brandelev,
4700 Næstved
Tlf.: 55 54 00 56
(Formand: Sjælland Syd)

Mogens Høge Hansen

»Hjørnegård«, Lundbyvej 25, Ønslev
4863 Eskilstrup,
tlf. 54 45 46 25

Jens Peter Skov Jensen,

»Hobygaard«, Hobyvej 37
4983 Dannemare
tlf./fax 54 94 41 63
(Formand: Lolland/Falster kreds)

Karen Jacobsen

»Østergård«, Melbyvej 3
5610 Assens, tlf. 64 71 23 60
(Formand: Fynskreds)

Elise Jensen,

»Højtoftgård«, Gammelbyvej 40,
Fjelstrup
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslevkreds)

Chr. A. Krog

Majbølvej 27,
6470 Sydals,
tlf. 74 41 53 12
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Jens Ulrik Tarpgaard

»Tarpgård«, Tarpvej 13, Vedersø
6990 Ulfborg,
tlf.: 97 33 13 83.
(Formand: Ringkøbing Amt)

Grethe Plagborg,

Mejerigården 28 S
7200 Grindsted,
tlf. 75 32 04 12
(Formand: Ribe Amt)

Esben Oddershede,

»Søgaard«, Søgård Mark 6, Nors
7700 Thisted
tlf. 97981997

Anne Lis Ladefoged

»Ingvorstrup Hovedgård«
Ingvorstrupvej 7, Revn
8500 Grenå,
tlf: 86 30 17 77
(Formand: Århus Amt
og Arkivudvalget)

Jørgen F. Schmidt,

»Bondeseje«
Randersvej 181, Lime
8544 Mørke
tlf. 86 97 47 69

Niels Christian Jørgensen

Årupvej 29,
8722 Hedensted,
tlf.: 75 89 27 11
(Formand: Vejle Amt)

Jens Skytte,

»Aldrupgaard«
Aldrupvej 3, 8860 Ulstrup
tlf. 86 46 35 14, fax 86 46 45 21
(Formand: Midtjysk kreds)

A.C. Winther Hansen,

»Trillbakkegård«,
Korsbjergvej 3, Grydsted,
9240 Nibe,
tlf./fax 98 35 16 03
(Formand: Himmerlandskreds)

Frants Wetche

»Hvanstrup«
Hornumvej 105
9640 Farsø, tlf. 98 66 32 17

Kræn Hjortlund

»Vanggård«
Vanggårdsvej 25, Stenum
9700 Brønderslev
tlf. 98 83 80 08
(Formand: Vendsysselkreds)

Formanden skriver:

Efter årsmødet.

Først og fremmest en stor tak til vore lokale værter, der havde tilrettelagt årsmødet på Bygholm, og udflugten i området omkring Horsens.

Der var valgt nogle meget seværdige gårde til besøgene, og nogle særdeles veltalende og informerede værterfolk.

Det var ganske enkelt perfekt. At vejret så ikke holdt til søndag eftermiddag, skal vi ikke laste vore lokale folk for, men det er en sag, som jeg plejer at tage ansvaret for. Der var da også nogle af vore medlemmer, der med et smil i øjet bebrejdede mig regnen.

Her til pinse og grundlovsdag fik igen det sommervejr, som vi alle har ønsket de sidste uger, og vi glæder os alle efter en god regn i maj. Vore afgrøder står flot trods det sene forår, og alt tegner fornuftigt frem mod høsten.

Fugleinfluenzaen er her stadig, og vi på Fyn har nu oplevet 2 besætninger, der er ramt, og ingen tør vel nu spå om, hvordan det vil udvikle sig. At så svinenoteringen har taget et hop opad, vel som konsekvens af fugleinfluenzaen, skal vi blot notere, og glæde os over, at svineproducenterne nu får lidt luft i systemet efter nogle magre år.

Vi har oplevet en periode med megen kritik af kvaliteten der udbydes i danske dagligvarebutikker. Kritikken er givetvis berettiget, og der er god grund til at holde øje med udbuddet af importerede varer, men så længe den største del af forbrugerne ser mere på prisen end på kvaliteten, så vil der opstå situationer som dem, vi har oplevet i dette forår.

Jeg har sagt det før, men siger det gerne igen, at dansk landbrug kan levere nøjagtig den kvalitet af fødevarer som forbrugerne vil betale for, og der er vel ingen der i alvor tror, at man kan få høj kvalitet til discountpris. Det må vi alle understrege ved enhver given lejlighed, men forbrugerne må også stille nogle krav til vareudbyderne, og her har det åbenbart knebet.

*Hermed en lille sommerhilsen fra Kaaregaard.
Kate og Carl Martin Christensen.*

Slægtsgaardsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning,
tlf. 86 48 48 16, fax 86 48 41 82
E-mail:
arkiv@slaegtsgaardsforeningen.dk
Åbningstid: onsdag kl. 11-15.

Der er gratis adgang til arkivet, hvis man siger i porten, at man skal på arkivet.

Arkivarer:
Ejgil Overby, »Klausholm«,
Ansvej 12, 8620 Kjellerup,
tlf. 86 88 62 66

Helge Sørensen,
Enghavevej 6, Årslev
8900 Randers
tlf. 86 49 13 40

Ulrich Alster Klug, Kroegebjergvej 94,
2720 Vanløse, tlf. 38 76 11 73 og
38 79 83 90 (med telefon svarer)
Træffes bedst mandag-fredag
kl. 7.30 - 8.00.
E-mail: dannebrog@post.tele.dk

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Mølletoftegård,
Skælskør Landevej 83, Lundforlund,
4200 Slagelse.
Tlf./Fax 58 58 40 16.
OleGN@mail.tele.dk

*Nr. 383 udkommer omkring
den 20. august 2006. Stof til dette
nummer skal være hos redaktøren
inden den 1. august 2006.*

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: O'mega kommunikation AIS
Østerbro 4, 4200 Slagelse
Tlf. 58 55 00 33, info@o-mega.dk

Jubilæet

Inger M. Hansen – 40 år som sekretær og kasserer for Dansk Slægtsgårdsforening.

Efter landsformandens velkomst til årsmødet fik foreningens næstformand, Peder Mouritsen, orden. Han sagde bl. a.:

Sådan udenfor dagsordenen, vil jeg som foreningens næstformand, indlede årsmødet med et jubilæum. Vi ved alle sammen, at Inger M. Hansen udfører et meget stort arbejde for Dansk Slægtsgårdsforening. Vi ved også, at Henning, hendes mand, er en meget stor arbejdskraft på sekretariatet. Jeg ved ikke, hvem der kom først. Henning eller stillingen for Slægtsgårdsforeningens direktør.

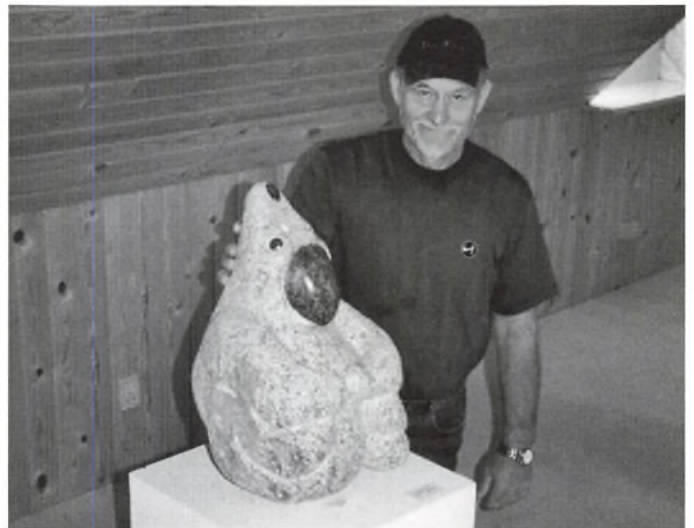
Det er almindelig kendt, at Ingers far, Christian R. Christensen, var foreningens formand i 19 år fra 1958 til 1977. Og dengang vi var samlet til årsmøde i Vingsted i 1991, fortalte den daværende næstformand, Peder Møller Frifelt, at Christian R. på et hovedbestyrelsesmøde havde sagt, at hvis man ville acceptere han forslag, så ville foreningens praktiske problemer være løst mange år frem. Nemlig at lade hans datter styre foreningens medlemsliste og regnskab.

Dette blev sagt, da Inger havde 25 års jubilæum. Nu skal vi markere, at Inger har været foreningens samlende, administrative og dynamiske midtpunkt i 40 år. Det er første gang, at Dansk Slægtsgårdsforening har en 40 års jubilar. Eller lad os sige to! For vi skal ikke glemme Henning, men også sig tak til ham.

Vi skal sige tak for Jeres indsats og ikke mindst for kvaliteten af indsatsen. Inger gennemfører en meget sparsommelig forvaltning af foreningens midler. Og som et synligt bevis på vor taknemmelighed, har vi købt en lille ting, som vi håber I kan få glæde af. Da I bor på Svalevej, har vi købt en fugl, en fugl i granit, der er udført af Jacob Vestergaard, der kalder sig "Stenbonden i Salling". Fuglen er købt, fordi vi ved, at I har besøgt stenbonden, og er begejstret for hans ting. Fuglen er af praktiske grunde landet i Jeres have, men der er et par fotografier, så I kan se, hvad det er for en løjlerlig fugl! Eller rettere, der er to fugle, når man betragter værket fra forskellige vinkler.

Inger og Henning Hansen fik markeret deres 40-årsjubilæum af Slægtsgårdsforeningens næstformand Peder Mouritsen ved åbningen af årsmødet.

Stenbonden i Salling, Jacob Vestergaard, med det kunstværk, som blev Slægtsgårdsforeningens gave til jubilarene. Betragt figuren, og bemærk, at der er to fugle!

Hovedbestyrelsen

I nr. 381 bragtes et portrætgalleri af hovedbestyrelsens medlemmer. De manglede to billeder, og de bringes her.

Jens Peter Skov Jensen, "Hobygård".

Mogens Høge Hansen, "Hjørnegård".

Årsmødet 2006

Formiddagsbesøget

Hele arrangementet begyndte lørdag formiddag på Søndergård ved Ølsted, hvor Helle og Svend Nielsen tog imod. Vi orienteredes om gården og dens drift, hvorefter vi så den nye løsdriftstald, og hørte om Svend Nielsens holdning til etik i husdyrbruget, bl. a. mente han, at malkekøerne havde godt af at komme på græs, selvom det giver en højere mælkeydelse, når de kun bliver staldfodret.

Svend Nielsen er anden generation på Søndergård, men sønnen, på 21 år, er landmand og Søndergård, der er en gård i god drift, har potentialet til at blive en slægtsgård.

Efter at have set sig om, og nydt en forfriskning, var det tid til at sige farvel. Frokosten ventede på Bygholm Park Hotel, hvor vi også skulle holde generalforsamlingen og aftenfesten.

Helle og Svend Nielsen foran deres nye løsdriftstald.

Malkekonekonto

På årsmødet foreslog formanden for arkivudvalget, Anne Lis Ladefoged, at medlemmerne kunne indbetale et bidrag til gennemførelsen af projektet med en legemsstor figur af en malkekone, der opstilles på gårdspladsen på Gammel Estrup.

Slægtsgårdsforeningen søger for tiden tilskud fra fonde, men private gaver er også velkomne, og Inger M. Hansen har oprettet denne konto til formålet: Reg. nr. 1707, konto 6448-513-945.

Adresseændringer

Adresseændringer bedes meddelt foreningens sekretær:
Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørkøv. Tlf. 59 27 59 77

Jens og Anna Jensens Fond

Dansk Slægtsgårdsforening administrerer Jens og Anna Jensens Fond, der uddeler rejselegater til unge, der vil uddanne sig i teoretisk eller praktisk landbrug i udlandet.

Legatportioner på 5.000 og 10.000 kr. uddeles til ansøgere, der for at komme i betragtning, er i udlandet mindst 6 eller 8 måneder.

Ansøgning sendes til: Carl Martin Christensen, Kåregård,
Badstrupvej 39, 5485 Skamby.

Generalforsamlingen

Generalforsamlingen, der er anledningen, men næppe årsagen til at mange medlemmer i år mødtes i Horsens, indledtes traditionelt med fane og slægtsgårdssang, hvorefter Dansk Slægtsgårdsforenings landsformand, Carl Martin Christensen bød velkommen, og udtrykte respekt for det arbejde, som den lokale slægtsgårdskreds havde lagt i forberedelserne til hele årsmødet. Efter velkomst fik foreningens næstformand, Peder Mouritsen, ordet. Det var udenfor dagsordenen, men da formanden ikke ville omtale sin søsters 40 års jubilæum, som foreningens sekretær og kasserer, tog næstformand over. (Se omtale side 3.)

Formanden for den lokale slægtsgårdskreds, Niels Christian Jørgensen kunne så byde velkommen til Vejle amt, og sagde, at sidste gang kredsen var vært ved årsmødet var det henlagt til den sydlige del og derfor var det naturligt at rykke mod nord. Derefter orienterede han kort om søndagens interessante program. Det var blevet tid til at vælge dirigent, og det blev L. Christian Laursen, "Givskov", som fastslog at generalforsamlingen var beslutningsdygtig.

Beretning fra landsformanden

Carl Martin Christensen sagde bl. a.: Så gik der atter et år i Dansk Slægtsgårdsforening. Et år der ikke byder på sindsoprivende historier, men et år, der er et godt udtryk for den aktivitet, der findes sted i vore lokalforeninger rundt i landet. Ikke alene gårdbesøg, men i høj grad virksomhedsbesøg og kulturelle aktiviteter af enhver art. Vi har nogle steder haft den opfattelse, at ting ikke må koste noget, men vi ved fra mange sider, at hvis medlemmerne føler, at de får en oplevelse, så betaler de gerne, hvad det koster.

Vor fynske formand havde i vinter arrangeret en tur til den nye opera i København. Med bus, rundvisning, middag og forestilling løb det op i 1000 kr. pr. deltager, og den blev udsolgt på meget kort tid. Vi bruger på hvert hovedbestyrelsesmøde et par timer på det punkt, der hedder nyt fra kredsen, og her kommer der mange gode og inspirerende tiltag på bordet, og selvom det ikke er alle ideer der umiddelbart kan kopieres af andre, så er der inspiration at hente. Sydsjælland har igennem en årrække haft en dag på højskole med indlæg og sang og måltider i en skøn forening, og de har i år tilbudt en uge på højskole, hvor de i bus kører til Rønshoved Højskole, og gennemlever en sommeruge med højskole foredrag og udflugter. Jeg har nævnt et par af de mange aktiviteter, og det er ikke for at undervurdere andre arrangementer, men blot for at sige, at der er muligheder nok, blot man får ideerne, og magter at føre dem ud i livet. Jeg siger her, at det er lokalforeningerne, der er det bærende i Dansk Slægtsgårdsforening, og hovedbestyrelsen i større udstrækning er det sted, hvor vi udveksler erfaringer og ideer. Derfor skal der også herfra lyde en stor tak til alle, der lokalt gør en indsats for vor forening og skaber den løbende kontakt til vore medlemmer.

Vort blad "Slægtsgården" er foreningens løbende kontakt, og vi får stadig mange rosende rod for bladet, og disse roser sender jeg glad og gerne videre til vor redaktør, som seks gange om året skaber et meget læseværdigt blad, som rammer de interesser, der er grundlæggende for vor forening. Han gør arbejdet i bladudvalget til en let opgave, men vi har nu taget konsekvensen af den udvikling, der løbende har fundet sted, og indvalgt forretningsudvalget i bladudvalget, således at det nu også er et forretningsudvalgsmøde der holdes, når bladudvalget mødes.

Vi hører mere om bladet, når udvalgsformanden om lidt aflægger sin beretning. Det samme gælder arkivet og arkivudvalget. Derfor ikke mere om arkivet.

Medarbejderne i Dansk Slægtsgårdsarkiv gør et godt og gedigent arbejde, og jeg ved, at jeg har sagt det før, men placeringen på Gammel Estrup er ubetinget det bedste, der er sket i arkivets historie. En stor tak til alle, der har deres ugentlige gang på arkivet, for en god og energisk indsats.

Vi har fortsat en beskeden rejseaktivitet, og sidste år var vi på besøg i Irland. Det er en interessant ø, og tilnavnet Den grønne Ø lever Irland smukt op til. Vor tur blev dog skæmmet af et hotelkiks i Tralee. Det blev løst ved effektiv indsats af vor udmærkede guide, som let kunne se problemet, og gæsterne fik en ordentlig indkvartering. Om det var vor arrangør, der ville snyde på vægten, eller hun var blevet snydt af sin irske agent, nå stå hen i det uvisse, men jeg havde en alvorlig snak med vor arrangør efter hjemkomsten, og de af vore medrejsende, det gik ud over, fik en uforbeholden undskyldning efter hjemkomsten. Men det efterlader et dårligt indtryk, og vi vil ikke fremover benytte dette selskab til vore rejser.

I år står De baltiske Lande på programmet, og det er et besøg, som jeg glæder mig meget til, ikke mindst fordi jeg aldrig har været på de kanter, men også fordi det er et område i rivende udvikling, og vi kender alle eksempler på unge landmænd, der prøver tilværelsen under disse fremmede himmelstrøg. Et stort held og lykke til dem, der kaster sig ud i at opbygge moderne landbrugsbedrifter fra bunden. Det er en opgave, der kræver noget af dem, der prøver. Jeg kan ikke frigøre mig fra den tanke, at politikkerne har pålagt vort hovederhverv så mange restriktioner, at mange landmænd føler, at der ikke er en ordentlig fremtid for landbrug i Danmark. Det er dybt beklageligt.

Den struktur vi gennemlever i disse år, er blot en fortsættelse af det vi har set i mange år, men det fortsætter med forøget hastighed, og med nogle priser på landbrugsjord, som kan undre de fleste.

Jeg tager det som udtryk for, at de unge landmænd fortsat er fulde af optimisme, og de skal nok klare sig.

Hvis nogen havde troet, at 12 tegninger i Jyllands Posten kunne bringe den muslimske verden i oprør, som vi har oplevet det i de forløbne måneder, ville vi alle have trukket på smilebåndet, men ikke desto mindre har vi oplevet en krise, hvor Danmark kom på verdenskortet, og hvor den danske debat kom til at dreje sig om ytringsfrihed eller mangel på samme. Forstå det, hvem der kan. Det mest håndgribelige udslag af denne konflikt, blev en arabisk boykot af danske varer over en bred front, og ARLA var den store taber i det spil. Deres attitude efterfølgende kan der siges meget om, men den var ikke meget charmerende.

I dette forår nåede fugleinfluenzaen til Danmark, og myndighederne skred straks ind med nogle restriktioner både for de professionelle fjerkræfolk og hobbyavlere. Restriktioner er altid upopulære, men ofte nødvendige. Det viste jeg, at det første angreb i en besætning kom hos en, der ikke meste at reglerne gjaldt ham. Det er dybt bedrøveligt, at hobbyavlere kan sætte en stor eksportproduktion på spil.

De samme myndigheder har fået deres stryg i de sidste måneder, og kritikken går på manglende kontrol af fødevarer i de danske butikker. Den kritik er sikkert berettiget, men forbrugere må også kunne stille krav til de handlende om, at de varer, der er på hylderne, lever op til almindelige krav. Et krav som detailhandlen også må stille til sine leverandører. Her er igen et eksempel på, at fødevarer ikke må koste noget, og prisen er mere afgørende for forbrugeren end kvaliteten.

At der så er nogle i grossistledet, der bevist snyder på vægten, vil næppe kunne opfanges af aldrig så megen kontrol.

Når man følger den politiske debat tæt, som jeg gør, kan det undre, at for nogle er der største problem i Danmark, at vi har en regering, der fastholder skattestoppet, og det er åbenbart et stort ønske, at få det ophævet. Jeg siger velbekomme! For mange andre er det indlysende klart, at netop dette skattestop er den bedste spore til den udvikling vi oplever i disse måneder, hvor statistikken fortæller, at vi har flere i arbejde end nogensinde før, og selv oppositionen må erkende det.

Vi står nu midt i kommunalreformen og sammenlægningsudvalgene står over for nogle store udfordringer. Hvis man ikke fra begyndelsen får taget fat på den synergieffekt, der ligger i de større enheder, så risikerer vi, at projektet ikke lykkes fuldt ud. Netop i en tid med høj beskæftigelsesgrad i Danmark, er det vigtigt, at man udnytter de muligheder for rationalisering af den offentlige sektor. Det kræver evne og vilje til samarbejde, men det kræver også en ganske kraftig ryggrad, når det bliver alvor.

Ja mine venner, det var så min sidste beretning som formand for Dansk Slægtsgårdsforening. Jeg har nu været formand i 19 år, og det er lang tid. Jeg understreger, at når jeg går nu, er det ikke fordi jobbet keder mig, men jeg føler ikke, at jeg kan tilføre foreningen mere nyt, og derfor skal der en ny person på posten. Det har været en spændende periode i mit og Kates liv, men alting må have en ende, og det bliver så nu. Vi har lært mange interessante mennesker at kende gennem vore årsmøder, men også ved vore talrige besøg i vore lokale kredse. Jeg skal ikke her forsøge at gøre stats over disse 19 år, for det er ikke så enkelt, men jeg tror stadig på at der er plads til Dansk Slægtsgårdsforening.

Vi har i år lidt færre deltagere i årsmødet, og en ny formand må tage en debat i hovedbestyrelsen, og den form vi har valgt fortsat skal være den gældende. Jeg har aldrig fokuseret på antallet af deltagere, men altid på, om dem der kom, fik en god oplevelse ud af deres deltagelse, og hvad det angår, kan vi alle i hovedbestyrelsen godt være vor indsats bekendt. Må jeg bede om, at den tillid I har mødt mig med igennem disse mange år vil overføres til den formand, som hovedbestyrelsen vælger til efteråret.

Til slut en stor tak til alle der sikrer vor forenings kontakt med vore medlemmer, det gælder blad, arkiv og administration, men i høj grad også hovedbestyrelsen, hvor vi har haft mange spændende debatter igennem årene.

Beretning fra arkivudvalget

Formanden for Dansk Slægtsgårdsarkiv Anne Lis Ladefoged sagde bl. a.: I det forløbne år har arkivet været nogenlunde besøgt. Ifølge gæstebogen har der været 133 besøgende, men da ikke alle husker at indskrive sig, er tallet højere. Arkivet modtager mange forespørgsler i breve og på e-mail. Mange af disse henvendelser kræver et større undersøgelsesarbejde, inden de kan besvares. Desværre er der, især i udenlandske forespørgsler, kun enkelte og mangelfulde oplysninger. Det er naturligvis interessant at udføre detektivarbejdet, men det er alt sammen noget der tager tid, og som al for tit ikke fører til noget som helst.

Efterhånden har Helge Sørensen færdiggjort materialet i Salomon J. Frifelts samling. Det troede vi faktisk, at han havde i 2004, men så ankom der fra Frifeltfamilien mere materiale, som nu er registreret. Vedrørende bogsamlingen, så har vi fået nogle bøger og der er tilsagn om flere. Helge Sørensen har undersøgt muligheden for at købe de manglende bøger, men vi modtager fortsat bøger med tak. Langt om længe lykkedes det her i efteråret at få en ny lejeaftale i stand vedrørende arkivets lokaler. Den årlige leje inkl. el og varme er på godt 9.000 kr., og kan af lejer opsiges med et års varsel og af udlejer

med fem års varsel. Vi synes det er gode betingelser for et sted, hvor vi befindes os godt. Ligeledes bør nævnes det gode samarbejde vi har med både Landbrugsmuseets og herregårdsmuseets medarbejdere. På arkivet gør vi, hvad vi kan, for at holde a jour med, hvad der foregår på landets gårde. Det er først og fremmest gennem aviser og landbrugsfaglige tidsskrifter. Som sædvanligt blev vi også i år inviteret til Ingenrigs- og Sundhedsministeriets landdistriktskonference, der blev afholdt i Lemvig 28. – 29. april. Fra arkivet deltog arkivar Ejgil Overby og jeg. Temaet for konferencen var: Bosætning og erhverv – et samspil mellem to strategier.

Vi kommer ikke uden om projektet for malkekonen. Det ser ud til at blive en realitet, at der kan rejses en granitskulptur på Gammel Estrup. Vi har fra to forskellige fonde fået tilsagn om at modtage 30.000 kr. i alt – og vi har fået nogle af pengene. Desuden er et par private, der har givet tilsagn om et beløb. Slægtsarkivets bestyrelse vil gerne opfordre til, at man overvejer at give et beløb til den gode sag. Og det behøver ikke at blive ved overvejelserne!

Det er tidligere besluttet i hovedbestyrelsen at Slægtsgårdsforeningen kan give 50.000 kr. Vi er altså tæt på 95.000 kr. og regner med at bruge 150.000 kr. Dersom man giver 5.000 kr. kan man få gårdens navn eller eventuelt sit eget navn indgraveret på en bronzeplade ved skulpturen. Bestyrelsen har besluttet at beløb under 5.000 kr. også gerne modtages, men bliver klassificeret under anonyme gaver. På bordet ude ved billederne fra tidligere årsmøder og slægtsgårdsudstillingen ligger nogle billeder at det foreløbige udkast til granitskulpturen, som ”Stenbonden i Salling”, Jacob Vestergaard har skabt.

Formanden for Slægtsgårdsarkivet, Anne Lis Ladefoged, foreslog i sin beretning fra Slægtsgårdsarkivet, at private yder tilskud til granitskulpturen af malkekonen. Et projekt som Slægtsgårdsforening har sat i værk, og som skal udmønte sig en legemsstor granitskulptur, der opstilles ved Landbrugsmuseet på Gammel Estrup. Slægtsgårdsforeningen har oprettet en konto, hvor glade givere kan indsætte deres bidrag. Gaver på mere end 5.000 kr. vil blive honoreret med giverens navn på en bronzeplade ved skulpturen. Kontoen er: Reg. nr. 1707, konto 6448-513-945.

Beretning fra bladudvalget

Foreningens medlemsblad udkommer, som det skal – 6 gange om året. Det har som tidligere – været en skøn blanding af medlemsblad med organisatoriske meddelelser og landbrugspolitiske indlæg og et tidsskrift med historiske artikler, hvor det er gårdhistorierne der fylder mest. I princippet skal der i Slægtsgårdsforeningens blad, hver gang være en artikel om en slægtsgård.

Som noget nyt fik vi sidste sommer et interessant samarbejde med tidligere docent ved Historisk Institut, Københavns Universitet, dr. phil. Erik Helmer Pedersen, der er ekspert i landbrugets økonomiske historie. Han har med foreløbig fire artikler indledt en artikelserie

om danske forfatteres syn på landbruget og dets udøvere. Det er noget nyt, men interessant, og der er kommet mange positive tilkendegivelser om disse artikler. Så lad os sende en venlig tanke til Erik Helmer Pedersen. Det er alt hvad han får for sit store arbejde. På forsiden af bladet står foreningens devise: "Lær af fortiden, lev i nutiden og virk for fremtiden". Fortiden er det historiske indhold i bladet. Nutiden er det organisatoriske, og fremtiden er det landbrugspolitiske. Vi er begyndt på at få mere af det fremadrettede stof, og den linie skal vi gerne holde fast i. Alle medlemmer får bladet, og har derfor også læst det. Alligevel skal jeg kort sige, at vi i udvalget bestræber os på at få artikler fra hele landet. Inden for det sidste år har der været 15 gårdhistorier, som kommer fra 9 af landets 15 slægtsgårdskredse. Geografisk er det gårde fra Svaneke i øst til Husby Klit i vest, og fra Rødby Fjord i syd til Salling i nord. Udvalget og redaktøren er altid åbne for emner og gode ideer til bladet, så bare sig frem. Lad mig slutte med at sige tak til dem, der har bidraget til bladet, og gjort arbejdet let for redaktøren. De tre beretninger skabte ikke grundlag for nogen debat, og blev taget til efterretning.

Regnskab og budget.

Foreningens kasserer og sekretær indledte med at takke for gaven og sagde, at hun gerne vil tage nogle år endnu. Derefter blev regnskabet og budget godkendt. Inger M. Hansen havde dog den venlige bemærkning, at der ikke var taget budgetmæssig højde for den gave, som foreningen havde købt til hende!

Valg

Til hovedbestyrelsen genvalgte Peder Mouritsen, Sædding Storgård. Henry Slemming ønskede ikke genvalg, og han afløses af Jørgen Schmidt, "Bondeseje" ved Mørke, medlem af bestyrelsen for

Jørgen Schmidt, "Bondeseje".

Esben Oddershede, "Søgård".

Århus Amtskreds. Knud Høstgaard Møller ønskede også at trække sig, og nyvalgt blev Esben Oddershede, "Søgård, Thy, medlem af bestyrelsen for Midtjysk Kreds. Der var genvalg af revisorerne Michael Munthe Fog og Vagn Juel Jørgensen.

Kommende årsmøder

Det besluttedes at give årsmødet 2007 til Vestsjællandskredsen, som har henlagt arrangementet til Skælskøregnen i dagene 2. og 3. juni. Årsmødet 2008 er lagt i hænderne på Ringkøbingkredsen.

Der var ikke noget til punktet eventuelt, og derefter kunne landsformanden tage ordet, og han takkede Henry Slemming og Knud Høstgaard Møller for mange års stor indsats i hovedbestyrelsen. Landsformanden sluttede generalforsamlingen med at takke dirigenten for god ledelse af mødet.

Aftenfesten

Aftenfesten blev en rigtig festaften. Der var sammensat en delikat menu: indlagt pighvar, stegt krondyr og Rubensteinerkage. Betjeningen var yderst behagelig. Det unge menneske, som serverede det bord, hvor arkivets medarbejdere sad, og hvor redaktøren havde mænget sig, gjorde sit allerbedste – han havde også det tillidsvækkende navn Ole! Den gode stemning ved middag blev underbygget af den indforskrevne pianist. Til dansen suppleredes pianisten med et mindre bigband.

Festtalen

Redaktør Lene Glassow Tingleff, Skerrildgård holdt festtalen og sagde bl. a.: Da jeg for et halvt års tid siden blev spurgt, om jeg ville holde festtalen ved Dansk Slægtsgårdsforenings årsmøde, havde jeg ikke så mange betænkeligheder ved at sige ja.

For det første var der i december måned rigtig lang tid til den 27. maj. Du finder nok på noget, tænkte jeg ved mig selv. For det andet lød det som en ganske spændende udfordring. Lige netop de områder, Dansk Slægtsgårdsforening beskæftiger sig med, er felter, jeg har stor interesse for. Landbrugets forhold, livet på landet, historien, de gamle gårde, slægtsforskning, det danske landskab, den danske kulturhistorie. Alt sammen begreber, der står højt på listen over store og ægte værdier i mit univers.

Først vil jeg fortælle, hvem jeg er. Mit navn er Lene Glassow Tingleff, jeg er 47 år. Jeg er uddannet journalist. Har arbejdet på Horsens Folkeblad i over 20 år, bl.a. med landbrug som stofområde. Har gennem de sidste tre år arbejdet med information og kommunikation på

Landbrugsrådgivning Østjylland Det er en rådgivningsvirksomhed ejet af tre lokale landboforeninger.

Jeg er netop blevet valgt ind i Sammenlægningsudvalget for Ny Hedensted Kommune for Venstre, og det er bestemt en stor og spændende udfordring. Der var "rift" om vores kommuner, købstæderne omkring os bejlede kraftigt til os for at få os indlemmet i deres storbykommuner. Men Juelsminde, Hedensted og Tørring-Uldum Kommune valgte at slå sig sammen til én stor slagkraftig landkommune med 45.000 indbyggere, og den beslutning har jeg det rigtig godt med. Nok om det kommunale. Jeg er gift med Claus Tingleff og vi har to sønner på henholdsvis 16 og 18 år. Vi bor på Skerrildgård ved Hornsyld, som Claus overtog efter sine forældre i 1986. Vi driver landbrug med svineproduktion bestående af 425 søer plus slagtesvin, og vi har 200 ha. Hertil kommer 75 ha i forpagtning, bl.a. jorden, der hører til min egen fødegård. Vi har tre ansatte på gården. Claus er tredje generation på Skerrildgård, som hans farfar, Hans Tingleff, der kom fra gården Sønderholm i Vonsild, købte i 1912. Dengang var det en stor gård på egnen, et helt lille samfund med mange karle i stald og mark – og piger ansat i huset. Efterhånden som strukturudviklingen har taget fart, er gården for længst overhalet af mange andre landbrug hvad hektar og produktion angår.

Jeg har fået fortalt, at Claus' farmor på sine gamle dage mente, at det var blevet lidt trist at sidde i stuen og kigge ud på gårdspladsen, fordi der slet ikke var det samme liv og leben mere. I hendes velmagtsdage var der karle, piger, daglejere, malkepiger og alle mulige andre, som havde deres gang på stedet, og hun kunne høre køernes brølen,

hestenes vrinsken og vognene, der kom skramlende hen over brostene. Da hun blev gammel, var der alt for stille, syntes hun. En skam hun ikke kom til at opleve, at der igen kom mere liv på gården – dog ikke med det samme antal ansatte som tidligere.

Apropos generationer vil jeg fortælle en lille anekdote. Det var i skolen, hvor læreren beskæftigede sig med emnet generationer, og det fik man en del snak ud af. På et tidspunkt spurgt han Anders:

- Hvor gammel er egentlig din farmor?

Anders spekulerede lidt over det sagde så:

- Det ved A ett rejtig, men vi håer i hvert fald hat hend' møj læng'!

Jo, det er godt, når man kan være noget for hinanden generationerne imellem. Emnet i aften er slægtsgårde, og før jeg bevæger mig nærmere ind på dét, vil jeg fortælle lidt om min baggrund.

Jeg stammer fra landsbyen Klakring ved Juelsminde, hvor mine forældre drev landbrug på gården "Dymosegård". Vi havde ca. tyve røde køer, et tilsvarende antal søer og vi drev godt 50 tønner land. Gården drives i dag af min søster og hendes mand som et deltidslandbrug. De udgør den tredje generation på gården, som dog tidligere har været i slægtens eje for generationer tilbage. Af den grund var det vigtigt for min farmor og farfar at købe netop denne gård, da den som en tidligere slægtsgård havde en særlig betydning for dem.

Min far havde således rødder i Bjerre Herred, hvor både hans mors og hans fars slægter drev landbrug gennem århundreder. Min morfars stammede også fra Bjerre Herred. Trods små kår gennemførte han uddannelsen til dyrlæge, virkede på Fyn i sit voksenliv men vendte tilbage til Bjerre Herred, hvor han tilbragte sin alderdom. Som barn hørte jeg historier om, hvordan han trak sin kvie fra landsbyen Barrit til dyrskuet i Horsens. Han kunne også berette om de store dyrskuer på Bellahøj. På hans kontor var der billeder af jyske hingste og kendte avlstyre, han fortalte om Aldrup Munkedal og det kendte røde kvæg fra Ørnsvig, og han kunne deres stamtavler udenad.

Måske var det der, min begejstring for dyrskuerne blev født. Som barn trak jeg heste for naboen til dyrskue og ungske, og siden har jeg som journalist skrevet mange artikler om stolte udstillere og flotte præmiedyr til vores lokale Horsens Folkeblad og nu til den landbrugsavis, jeg skriver til. Dyrskuet er på en eller anden måde en vigtig ting i min livsbagage, for det rummer så meget af den danske landbokultur. Jeg er klar over, nogen kalder det nostalgi, og det er det nok også. Men hertil vil jeg sige, at det også viser noget om danske landbrug anno 2006. Og jeg glæder mig igen i år til Det Østjyske Fællesskue, der finder sted i Horsens om tre uger. Førhen var dyrskuet det sted, hvor landmændene mødtes i en sund kappestrid og fik bedømt deres dyr. Det gør de stadig, men i dag er der opstået et nyt formål, nemlig at vise omverdenen og byboerne, hvad landbruget står for. Det er en utrolig vigtig opgave, da rigtigt mange mennesker aldrig nogensinde kommer på en gård og måske aldrig har set en ko eller en gris. Lidt af den samme stemning som på dyrskuet oplevede jeg her i eftermiddag, da jeg sammen med et par tusinde andre var til Ferguson Dag hos Henrik Nielsen på Dansk Ferguson Museum i Stourup. Her gjaldt det ikke dyrene, men de små Fergusontraktorer, som kom til Danmark for 60 år siden. Også her var der nostalgi og erindrings-billeder i lange baner, og især de ældre landmænd nød at studere de flere hundrede traktorer, der var udstillet.

Alt i alt kan man godt sige, at landbruget altid har været en væsentlig del af mit liv og stadig er det. Når vi er sammen i familien og blandt venner, så kommer vi altid hurtigt til at snakke landbrug. Ikke at vi ikke kan tale om andet, men vi ryger nu altid hurtigt tilbage til, hvordan afgrøderne står, hvor langt vi er med markarbejdet, hvem der har købt eller solgt, hvad hektarprisen var og lignende interessante emner. Heldigvis har vi nogle gode venner fra byen, der forstår at stille de rigtige spørgsmål på de rigtige tidspunkter, så det hele

ikke bliver alt for indforstået. Især en af vores gode venner i vores kortklub gennem 25 år, hun forsøger virkelig at være interesseret. Men vi kan altså ikke lade være med at trække på smilebåndet, når hun midt i hvedehøstens hektiske travlhed spørger: Hvad så, har I snart fået høet ind?

Jeg må nok indrømme, at jeg er bondefødt og kvajet opdraget, som nogen siger. Men hvis man skal sige det på en anden og lidt pænere måde, så handler det også om en indre stolthed over at være en del af den danske bondekultur. Slægtsgården som begreb har fyldt meget for mine forældre og gør det også for min familie og jeg selv. Og netop derfor er jeg både stolt og lidt ydmyg over at stå her i aften. Stolt, fordi jeres lokale repræsentant her i området overhovedet kunne finde på at spørge mig om jeg ville holde en tale. Og ydmyg, fordi emnet er hjerteblood for mig. Det er det formentlig også for jer, ellers var I nok ikke med i Dansk Slægtsgårdsforening.

Min far var meget interesseret i slægtsforskning. En interesse, som førte ham over i at skrive en bog om sin landsbys historie. En bog, som der siden hen har været stor interesse for, og som der er solgt mange eksemplarer af til folk med tilknytning til Klakring. Han gennemgik landsbyens huse og gårde matrikel for matrikel, og han søgte oplysninger i kirkebøgerne og på Landsarkivet i Viborg. I indledningen skrev han: "Vil du fatte dit væsens rod, så skøn på de skatte, de efterlod". Et citat af Johannes V. Jensen. Vi må erkende, at "Dagen i dag er historie i morgen". Og netop derfor er det så vigtigt, at nogen passer på de gamle beretninger, billeder og effekter. Vi tilhører en generation, der er præget af smide-væk-mentaliteten, men det er vigtigt, at nogen passer på de gamle papirer og arkiverer dem i lokalhistoriske samlinger.

De fleste, der begynder på slægtsforskning, har svært ved at holde op igen. Der er som regel lige en ane, der mangler – eller et lille mysterium, man gerne vil have løst. Det kan godt være, at mange i familien gaber højlydt og får et fjernt blik i øjnene, når man begynder at fortælle om tredje eller fjerde slægtled for tredje eller fjerde gang. Men på et eller andet tidspunkt tror jeg, at de vil fatte interesse. Især hvis man formår at få kød på, så man lærer sine forældre og deres liv at kende. Det skal ikke kun være opremsning af navne og årstal.

Jeg har arbejdet en del med vores egen gårds historie, som kan føres tilbage til 1500-tallet. Det har været spændende at udforske de forskellige ejere og slægter, der har haft gården, og jeg ved, at jeg på et tidspunkt vil komme til at bruge mere tid på det igen. Men lige nu glæder jeg mig egentlig bare over at bo i et gammelt hus bygget for næsten 250 år siden – et hus, der rummer en masse historie. Det er ikke ligefrem indrettet efter nutidens forhold, det er lidt upraktisk og det er ikke særligt nemt at holde. Men en sen aften, når drengene er taget i byen og man sidder i stilhed i stuen, dukker tankerne op om de mange mennesker, der har boet i huset gennem årene. Hvordan var deres skæbne? Hvordan var deres liv her i disse rum, hvor vores familie anno 2006 lever med vores computere og andet teknisk udstyr? De gamle forældre ville have troet, det var løgn, hvis de havde hørt om internettet, e-mails og SMS-beskedder, der suser rundt i høj hastighed. En verden til forskel. Og dog. Går man ud i haven en dejlig majaften, som i aftes, ja, så er duften den samme og fuglene synger akkurat lige så smukt, som de gjorde for vores forfædre.

Claus oldefar, Niels Tingleff fra Sønderholm i Vonsild har i en gammel bog med forskellige optegnelser skrevet et vers, jeg her vil citere:

**Mit hjem, hvor mine fædres fjed,
giver genlyd ud fra svundne dage.
Mit hjem, hvor slægters sjæleguld,
jeg fik i arv med markens muld.
Mit hjem, jeg synger til din pris
du er på jord mit paradís.**

Selv om det lille vers er skrevet for omkring 100 år siden, giver ordene stadig mening og fortæller noget om de tanker, man kan have ved at være et nummer i rækken på slægtens gård. Ordenen er kønne, men intet er dog rosenrødt. Vi ved alle sammen godt, at tiderne forandres og at der i dag er langt flere muligheder for de unge mennesker rent uddannelsesmæssigt, end der var for år tilbage. Det er ikke på samme måde som tidligere en selvfølge, at næste generation følger i forfædrenes fodspor og tager over på gården. Det må vi forholde os til og have et realistisk forhold til. Vi oplever i disse år en strukturudvikling, hvor det går stærkt med salget af ejendomme, og i dag omsættes der også mange store gårde. Jord- og ejendomspriserne stiger, og mange mennesker vælger af forskellige årsager at sælge deres landbrug. Der er ingen tvivl om, at det er det rigtige for mange, og i en lang række tilfælde er det sådan, det må være, hvis der ikke er en næste generation til at overtage slægtens gård. Det nytter ikke noget at presse sine børn til noget, det ville efter min mening være aldeles uklogt.

Her til sidst vil jeg læse nogle flere linier, som den gamle oldefar skrev ned i den bog, jeg har kigget i de sidste aftener. De handler om penge:

**For penge kan man købe alt, hedder det.
Ja, alt og ingenting.
Man kan købe mad – men ingen appetit.
Lægemidler - men ingen sundhed.
Bløde senge – men ingen søvn.
Lærdom – men ingen viden.
Pynt – men ingen skønhed.
Kammerater – men ingen venner.
Rolige dage – men ingen fred.**

Jo, det kan godt give stof til eftertanke at læse, hvad vore forfædre skrev ned til deres efterkommere for mere end hundrede år siden. Selv om hverdagen og arbejdet som landmand sommetider er bøvlet og besværligt og selv om man måske kunne finde på noget, der var flere penge at tjene på, så er der jo noget, der får os til at blive. Noget, der kan være svært at sætte ord på, men som giver en dybere mening med det hele. Vi ved hver især inde i os selv, hvor vi hører til og hvad vi skal – og hvad der er det rigtige. Der er kun os selv til at træffe beslutningen.

Og så vil jeg slutte af med at citere Jens Smærup Sørensens vers skrevet til skuespillet "Herude på landet" i 1984:

**Jeg ejer både mark og eng og det er dansk natur
og storbyfolk de roser den, de glør og de går tur
men jeg ser mest kun arbejdskrav og mulighed for fold
miljøpræk, værn og fredning, åh, det gør mig klam og kold.
Alligevel er det lærkens sag og kalvens bløde tunge
og kornets fine skær og ræven med sin unge
der holder mig i live
og får mig til at blive.**

Tak for ordet.

Redaktør Lene Tingleff
holdt den indholdsrige festtale

Udflugten

Årsmødeudflugten indledtes i Daugård kirke, hvor sognepræst Fin Petersen holdt morgenandagten. Derefter var det tid til at se sig om i kirken og ellers finde sin plads i bussen. På Ørumgård tog Lisbeth og Steen Erik Højgaard imod og fortalte om gården og dens bygninger. Vi så os om og havde en god oplevelse. Landsformanden kvitterede for gæstfriheden med et slægtsgårdsdiplom. Efter Ørumgård ventede der os en meget smuk og interessant køretur langs Vejle Fjords nordlige side. Turlederne i busserne – lokale kredsbestyrelsesmedlemmer – fortalte om det vi så og gav det hele en god lokal profil. I den bus, hvor bladets udsendte opholdt sig, fortalte turlederen, at den ny Hedensted kommune, der er lagt sammen af tre landkommuner kun har ét aktiv, nemlig et ubegrænset antal km små veje! Middagen var henlagt til Gramrodehus, hvor der serveredes en god traditionel dansk hakkebøf. Her var der styr på serveringen. Alt gik professionelt til, så vi havde god tid til kaffen, inden vi igen skulle i busserne.

Sidst besøg gjaldt Kirsten og Hans Hansen på Klejstgård. Da vi nåede frem var det begyndt at regne kraftigt, og vi søgte straks ly i en maskinhal. Her fortalte Hans Hansen først om gården og landbruget, og derefter om sit firma Dankorn, der leverer stålsiloer til hele landet. Da vi ankom, så vi, at haven var under omlægning. Det forklarede Hans Hansen med, at haven aldrig har været planlagt fra et overordnet synspunkt, men nu har de med hjælp fra en havearkitekt fået tegnet en have, der først og fremmest tager sit udspring i hovedbygningen. Der var en forfriskning i hallen, og da vejret var blevet fremkommeligt, gik vi over til lagerhalerne, hvor vi så de mange dele til kornsiloerne. Besøget sluttede med en tur gennem hovedbygningen. Det var blevet tid til at køre tilbage til hotellet i Horsens, og i egne biler finde hjemad efter en indholdsrig udflugtsdag og et godt tilrette årsmøde.

Daugård kirke.

Landsformanden overrækker slægtsgårdsdiplomet til godsejerparret på Ørumgård – Lisbeth og Steen Erik Højgaard.

Landsformanden gør klar til at overrække Kirsten og Hans Hansen slægtsgårdsdiplomet på Klejstgård.

Forturen

Den traditionelle tyvstart på forturen begyndte hos Bente og Niels Erik Schultz-Petersen, Tyrstrupgård ved Christiansfeld. Vi kørte straks til det historiske haveanlæg Christinero, hvor Bente Schultz Petersen fortalte om haven og dens skaber, kammerherreinde Christine Frederikke von Holstein. Vi så os omkring i den mere end 200 år gamle have med lysthus, kapel, gravplads og kogehus. Så kørte vi tilbage til Tyrstrupgård, hvor Niels Erik Schultz-Petersen orienterede om den gamle hovedgård, dens drift og bygninger. Vi så os omkring og sluttede besøg med en forfriskning i hovedbygningens kælder under de smukke hvælvinger fra 1400-tallet. Frokosten var henlagt til Den gamle Grænsekro, hvor krojer Lars Bo Andersen, serverede en lækker platte. Næste punkt var Taulov kirke. Den middelalderlige landsbykirke blev i 2000 udsmykket af kunstneren Arne L. Hansen. Det var en oplevelse, som man kunne forholde sig til, så kirken var et besøg værd. Resten af eftermiddagen var henlagt til Fredericia, med det interessante fæstningsanlæg og de mange minder om byen som multireligiøst samfund. Byen har også mange mindesmærker for faldne. Først danske soldater, der blev dræbt tilbage i Svenskekrigen under Frederik den

Tredje. Flere mindesmærker fra Første slesvigske Krig 1848-50 og sidst mindesmærket for faldne jernbanefolk.

Vi skulle have lidt ny energi, og det fik vi på DTC-centeret ved Hornstrup, og så ventede aftens store og glædelige overraskelse, Tamdrup Bisgård. Den gamle bispegård blev i 1999 købt af fabrikant Alan Nissen, som har sat hovedbygningen fra 1784 i stand på en prisværdig måde. En tredjedel af bindingsværket er skiftet ud, men det er gjort så elegant, at man egentlig ikke bemærker det. Der er ofret meget på gårdens bygninger, og der arbejdes fortsat med omgivelserne. Godsejerparret Nissen tog imod, og driftsleder Søren Vinther viste rundt. Alan Nissen har en virksomhed i Horsens, der fremstiller køleanlæg, og der er omsætningen om dagen, den samme, som omsætningen er på gården på et år. Virksomheden giver økonomi til restaureringen af godsets bygninger, men også til tiltag i haven, hvor der er et orangeri under opførelse. Både godsejerparret og datteren ridder, og på Tamdrup Bisgård er der både plads til heste og muligheder for at dyrke ridesporten. Efter denne opmuntrede oplevelse kørte vi til vort hotel i Horsens.

OGN

Kunsthistoriker, cand. mag. Bente Schultz-Petersen fortæller om det romantiske haveanlæg Christinero.

Fra besøget på Tyrstrupgård.

Tamdrup Bisgård, som fabrikant Alan Nissen købte i 1999, Hovedbygningen fra 1784 er siden blevet gennemgribende istandsat, men på en forbillig måde, så den har bevaret sin patina.

NYT FRA KREDSENE

Vejle Amts kreds

Mandag den 19. juni kl. 15 mødes vi hos proprietær Lone og Niels Sehested, "Straarup", Skamlingevejen 65, 6000 Kolding. Her drikker vi den medbragte kaffe (tag en klapstol med). Niels Sehested vil fortælle om gårdens historie og drift, herunder arrangementet i naturpleje. Herfra kører vi til Skamlingsbanken, og kl. 18 spiser vi middag: Wienernsnit-sel, dessert og kaffe. Pris: 225 kr. Herefter vil Niels Sehested fortælle om Skamlingsbanken og genforeningen.

Tilmelding senest onsdag den 14. juni til Niels Chr. Jørgensen 75 89 27 11 eller Jørgen Sørensen 75 86 66 01 eller Jens Jacob Jacobsen 75 66 90 10. Tag naboen med.

Niels Christian Jørgensen

Det sydlige Sønderjylland

Aftenudflugt med generalforsamling den 3. august. Kl. 19.00 samles vi hos Jette Krogh og Arne Thomhave, "Thomhavegård", Thomhavevej 12, 6470 Sydals. Tiende generation driver nu slægtsgården, og det er en moderne gård med løsdriftstald til 75 jerseykøer med kalvestald og foderlade. Driften omfatter 100 ha. Efter gårdbesøget kører vi til Knøsgård, Vestervej 1, der er kulturcenter for Sydals kommune. Ejendommen har tilhørt samme familie i 12 generationer og kan føres tilbage til 1605. I 1972 solgtes det sidste jord fra og i 2002 købtes bygningerne af kommunen. Stuehuset blev gennemrestaureret, og de to sidebygninger blev fornyet. Den østlige indeholder bibliotek og den vestlige mødesal. I stuehuset er der mindre mødelokaler og det huser musikskolen. Efter kaffen afholdes generalforsamling.

Tilmelding senest 31. juli til 74 41 53 12.

Chr. A. Krogh

Haderslevkredsen

Kredsen inviterer til sommerudflugt til Mandø, mandag, den 10. juli kl. 18.30. Rundtur på Mandø, ophold ved kirken og på Mandøcenteret, hvor der serveres kaffe. Pris: kr. 125,00. Mødested: Mandøbussen, Mandø Ebbevej i Vester Vedsted. Tilmelding senest 6. juli til Vera Thyssen tlf.: 74 75 00 53.

Elise Jensen

Fynskredsen

Den 27. juni indbydes til sommertur til Vestjylland. Turen udgår fra Landbo Fyn i Vissenbjerg kl. 8.00. Først besøger vi Bente og Peder Mouritsen, Sædding Storgård ved Nr. Nebel. Peder Mouritsen er næstformand i Dansk Slægtsgårdsforening, og han driver et omfattende landbrug. Efter middagen på Skarvenhus kører vi til Skjern Ådal, hvor vi hører om retableringen af Skjern Å. Fhv. gårdejer Martin Nielsen fortæller om projektet

Mogens Andersen

Sjælland Syd

Sjælland Syd indbyder til sommerudflugt tirsdag den 27. juni 2006 kl. 13.30. Vi mødes på Rosendal gods ved Fakse, hvor der er rundvisning. Derefter kører vi til Stevnstortet (Undergrunden), Korsnæbvej, Rødvig, hvor der er guidet rundvisning. Vi slutter dagen i Pyramiden i Boesdal Kalk-

værk, hvor vi spiser den medbragte mad. Medbring stole, bord, eftermiddagskaffe og aftensmad. Den årlige højskole-dag holdes den 4. november på Hindholm Socialpædagogiske Seminarium. Nærmere program for denne dag følger senere.

Ole Krogh Jensen

Midtjysk kreds

Lørdag den 22. juli kl. 14.00 besøg på Limfjordscenteret Doverodde Købmandsgård, Fjordstræde 1, Doverodde, 7760 Hurup Thy. Centeret ligger på et naturskønt sted, ikke langt fra det barske Vesterhav, men alligevel lunt i det blide landskab ved Limfjorden. I pakhuset fra 1854 vises en udstilling, som omhandler stedets historie, handlen med udlandet på sejlskibenes tid, studedrift og landboliv samt Limfjordsfiskeriet med udgangspunkt fra havnen i Doverodde. Ved siden af pakhuset er bygget et 42 m højt udsigtstårn med elevator, og der er tre udstillingslokaler bl. a. med geologiu-dstilling. Fra toppen af tårnet vil man nyde en enestående udsigt over land og fjord. Ved ankomsten til centeret vil vi modtage en kort orientering om stedet og dets historie. Derefter er der rundgang på egen hånd til kl. 15.30, hvor der vil blive serveret kaffe og hjemmebagt lagkage. Herefter vil der blive afholdt ordinær generalforsamling.

Ejgil Overby.

Århus Amtskreds

Den 16. maj besøgte vi Kalø Gods, der i ældre tid var lade-gård for Kalø Slot. Kalø ejes nu af Skov- og Naturstyrelsen, der i 1990'erne købte det af Landbrugsministeriet. Dengang bød slægten Jenisch et symbolsk beløb for ejendommen for at vise, at den stadig var interesseret i at generhverve slæg-tens gamle ejendom.

Vi blev vist rundt af Stefan Pihl, der var en glimrende fortæller. Vi hørte om Kaløs spændende fortid og interessante nutid. Bl. a. forstod vi, at i 1825 købtes godset af den tyske senator M. J. Jenisch, der også ejede et gods ved Hamborg. Slægten besad stadig Kalø i 1945, hvor den danske stat konfiskerede det som tysk ejendom, selvom familien Jenisch var antinazistisk. Folkene på Kalø rejste senere en mindesten over ham i skoven, hvor den endnu kan ses.

Den fredede bindingsværkshovedbygning fra 1700-tallet har fået nyt tag, og er indrettet til kontorer. Den gamle Karlslade er restaureret, men stadig tom, da der mangler penge til indretningen. Jagtslottet blev bygget og udsmykket i 1898. Det er velbevaret med store malerier og træskærerarbejder. Her så vi et maleri af Vidar den Tavse med sit spyd. Efter Grundtvig erindres det nu, at han var søn af Odin og en heks ved navn Gyde – bisterheden – den sovende samvittighed. Vidar den Tavse dræbte Fenrisulven ved at sætte spydets skaft dybt i ulvens underkæbe og spidsen i overkæben. Herefter flækkede han vilddyret. På væggen i jagtslottet lod von Jenisch skrive: "Der er buske, og græsset gror højt i Vidars land."

Vi nød vor medbragte forfriskning på jagtslottets 1. sal med en pragtfuld udsigt over skoven, skyerne og Kalø Vig. Der deltog 40 medlemmer.

Anne Lis Ladefoged

Bjerregård i Himmerland

Bjerregård i Vesthimmerland. Foto o. 1875, men gården ser nok ud, som da den blev opført o. 1830.

Bjerregård o. 1960. Stuehuset er opført i 1914, udlængerne har gennemgået en længere udviklingsproces.

Den 2. juli 2006 markerer Birthe Bjerregaard og Søren Byrjalsen, at deres hjem, Bjerregård i Foulum ved Farsø har været 200 år i slægten. Jubilæet fejres med en fest, hvor hele slægten er indbudt. Værtsparet forventer godt hundrede deltagere, deriblandt 18 medlemmer af den amerikanske gren af slægten.

Bjerregård er Birthe Bjerregaards hjem, hvor hun er 7. generation. Indtil for få år siden boede de på gården Øster Søkbæk, der ligger 5 km fra Bjerregård. Øster Søkbæk er Søren Byrjalsens hjem, og der bor nu sønnen Niels Peter Byrjalsen med hustruen Birgit og deres to børn. Øster Søkbæk ejes ligeligt af de to generationer, men det er på denne gård arbejdet ligger. I en moderne løsdriftstald, som blev opført i 2000, er 120 malkekøer. Endvidere er der 120 dyr i opdræt, og så har de plads til 120 tyrekalve.

Oprindeligt var der 25,8 ha til Bjerregård. Nu omfatter driften 150 ha, der først og fremmest tilrettelægges efter kvægholdet med græs til afgræsning og ensilering, 24 ha majs og 6 ha roer. 40 ha er med korn og så har man en specialproduktion på 15 ha med læggekartofler til eksport. Birthe Bjerregaard og Søren Byrjalsen har foruden Niels Peter Bjerregård to sønner, Christian og Søren Erik, der henholdsvis bor sammen med Karin og Randi.

Om slægten fortæller Birthe Bjerregaard:

Min tiptipoldefar, Niels Nielsen Bjerregaard og hans første kone, Ane Margaretha Pedersdatter, havde først en ejendom i Tandrup, Strandby. Han var fæster under Gunderupgård. Han boede et sted, der hed Bjerregård eller Bjerregårdene og derfra er navnet kommet med til Foulum. I Strandby sogns kirkebøger nævnes han skiftevis Niels Nielsen Bjerregaard eller Niels Bjergaard.

I 1804 købte Niels Nielsen Bjerregaard Christen Nielsens gård i Foulum. Gården var i 1802 købt til selveje fra Herregården Hessel, og dens hartkorn var godt 4½ tønne. Overtagelsen skulle ske 1. maj 1805.

I købekontrakten står: ”Jeg Niels Bjerregaard for dette køb betaler til Christen Nielsen imod lovlig skøde og fuldkommen hjemmel for denne handel, så hermed tilstår, betaler 599 rdl., men da Christen Nielsen som sælger, for tiden ej kan opsiges den kapital 459 tdl., som han har pantsat formeldte sin gård for til Enkekassen, altså ej kan give skøde før bemeldte summa er opsagt og betalt, er efter aftale køberen og sælgeren betalt 102 rdl., som inden indgår i købesummen, og så snart ske kan som mere siden før eller senest til Snapstinget 1806*, da jeg imod lovligt skøde betale til sælgeren den resterende summa 497 rdl. uden renter.” Handlen gik først i orden i 1806,

og det er efter dette familien har valgt at markere 200-års jubilæet. Margaretha Pedersdatter døde den 3. april 1810, og Niels Nielsen Bjerregaard giftede sig den 29. juli 1810 med Else Nielsdatter, fra hvem slægten på gården nedstammer.

Gården lå oprindeligt på en toft nede i ”Korren”, og blev, så vidt jeg kan skønne, flyttet til sin nuværende plads af Niels Nielsen Bjerregaard. Stuehuset var opført af gule brændte sten, og var efter sin tid en flot bygning.

Niels Nielsen Bjerregård døde 19. januar 1836, 72 år gammel, og enken drev gården videre, vel med sønnen Anders som bestyrer. I 1843 overtog sønnen gården, og handlen blev tinglæst den 12. december 1844. Moderen kom på aftægt med en meget omfangsrig kontrakt.

Anders Nielsen var født 25. januar 1814 og blev gift den 11. november 1839 i Foulum kirke med Bodil Kirstine Thomasdatter, datter af Th. Stistrup.

Anders Nielsen Bjerregaard solgte i 1856 gården til sin svoger, Morten Thomsen, gårdmand i Dollerup. Gården havde nu matr. nr. 9 og var efter den nye matrikel sat til godt 3½ tdr. hartkorn. Morten Thomsen var 13. december 1850 blevet gift med Eleonora Nielsdatter fra Foulum. Han var plejesøn af gårdmand Anders Mogensen i Dollerup, som var Morten Thomsens morbroder – broder til Th. Stistrups kone. De havde ingen børn. Ved Anders Mogensens død holdtes skiftesamling i Hobro den 29. februar 1868. Der var oprettet testamente af Anders Mogensen og hustru, og der var mange arvinger. Der var afdødes søster, Kirsten Mogensdatter i Stistrup, der på det tidspunkt var død, men hun havde været Th. Stistrups første kone. Hendes arvinger var Morten Thomsen Bjerregaard, Bodil Marie Thomasdatter gift med Jens Christian Christiansen i Foulum – vores bedstefar på fædrene side! – og Bodil Kirstine Thomasdatter gift med Anders Nielsen Bjerregaard, tidligere gårdmand i Foulum, men som nogle år før var udvandret til Amerika med kone og børn. Der var i alt syv arvinger i Th. Stistrups familie efter hans første kone. Anders Mogensen var gift med Karen Christensdatter – død 1850. På hendes side var tre arvinger. Det blev vanskeligt for skifteretten, idet ingen vidste, hvor Anders Nielsen og hans familie opholdt sig, og om de overlevede Anders Mogensen. Familien havde ikke hørt noget fra dem i tre til fire år. Stiftesforretningen udsattes til 21. marts, og nævnte dato var der igen skiftesforretning i Hobro.

Efterkommerne efter Th. Stistrup fik hver 16 rdl. 64sk.. Anders Nielsen Bjerregaard skal efterlyses i Berlingske Tidende og Viborg

Øster Søkbæk 1958. Gården er også en slægtsgård, idet Niels Peter Byrjalsen (1862-1932) købte den i 1896, efter at han året før var blevet gift med Else Kirstine Sørensen (1866-1911). I 1932 overtog sønnen Søren Christian Byrjalsen (1901-1965) gården. Han var i 1942 blevet gift med Ragnhild Pedersen (1918-1962). Tredje generation er Birthe Bjerregaard og Søren Byrjalsen, som nu har overladt halvdelen af gården til sønnen og svigerdatteren Niels Peter og Birgit Byrjalsen.

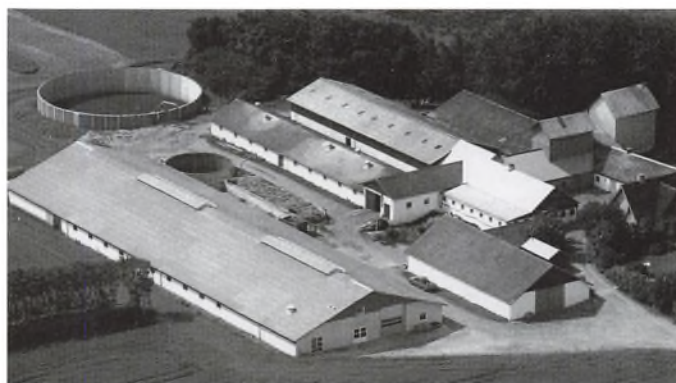
Stiftstidende. Han må melde sig og gøre sin arveret gældende "inden år og dag". Sagen udsattes og den 5. maj 1869 holdtes igen møde. Anders Nielsen Bjerregaard er stadig fraværende, men svogeren, Morten Thomsen erklærede, at han i februar måned havde modtaget brev fra søsteren, Bodil Kirstine Thomasdatters mand, Anders Nielsen Bjerregaard dateret 1. februar d. a. i Amerika. De var alle i live. Bodil Kirstine Thomasdatters arv blev hensat til senere afhentning. Desværre foreligger der intet om, om pengene nåede over til Anders Nielsen Bjerregaard i Mormonestaten.

I 1880 kom tredje generation ind på Bjerregård, da datteren Kirsten Mortensdatter (1856-1900), som den 2. december 1879 var blevet gift med Kristian Frederik Jensen (1851-1901), købte gården. Christian Frederik Jensen var søn af de i arvesagen nævnte Jens Christian Christiansen og Bodil Marie Thomasdatter. Kristian Frederik Jensen opdyrkede megen hede og drænedede kærret ved åbne grøfter, ved hvilke der også kunne overrisles. Han solgte nogle parceller fra, og fomyede aftægtsboligen, kostalden og den halve lade.

Efter Kristian Frederik Jensens død i 1901 overtog sønnerne Morten Jensen og Jens Kristian Jensen gården. Efter et halvt år afgik Jens Kristian Jensen ved døden, men inden havde han oprettet et testamente, således at Morten Jensen fik hans halvpart af gården, imod at tilsvare sine yngste søskende ophold og underhold til konfirmationsalderen. Morten Jensen fik i 1905 – i henhold til den nye navnelov - kongens tilladelse til at føre navnet Bjerregaard for sig og sin familie.

I 1902, natten mellem 1. og 2. juledag, var der et frygteligt stormvejr. I denne nat blæste det østre hus omkuld, og en del af den gamle lade blev raseret stærkt af stormen. I 1903 byggedes den halve grundmurrede lade fuldt ud på nordsiden, og det gamle lerklinede hus i østen den restaureredes så vidt, at det kunne bruges til tørvehus og vognport. I 1914 byggedes det nuværende stuehus syd for det gamle, og i 1915 ombyggedes lade og samtidig blev der sat vindmotor og anskaffet de nødvendige maskiner – tærskværk og kværn. I 1922 byggedes ny kostald i østsiden og bygningerne på vestsiden, hvori der havde været kostald blev indrettet til hestestald, tørvehus og maskinhus.

I 1914 og 1915 var det billig at bygge. Stuehuset kostede i rede penge 3.200 kr., men så var eget arbejde og de materialer fra det gamle stuehus, som kunne genbruges ikke taget i betragtning. Lade og vindmotor med maskiner kostede henholdsvis 1500 kr. og 1800 kr. Men i 1922, da fløjhusene – kostalden og hestestalden – blev bygget,

Øster Søkbæk 2001 efter den ny løsdristald er opført.

var det forholdsvis dyrt. Disse bygninger kostede tilsammen nogle og tyve tusinde. Samtidig blev der lagt pandeplader på lade, der før var tækket med pap.

I 1942 byggede Morten Jensen Bjerregaard en villa ved Ullits Stationsby. Der flyttede han ind den 1. november 1942 med hustruen Mette Marie f. Pedersen Poulsen samt datteren Meta. Samtidig antog de svigersønnen Gustav Haldrup Nielsen, der var gift med den ældste datter, Elly, til at bestyre gården. I 1946 overtog de gården i forpagtning og i 1951 fik de skøde på Bjerregård.

I 1988 overtog datteren og svigersønnen, Birthe Bjerregaard og Søren Byrjalsen Bjerregård. De var blevet gift i 1972, og flyttede ind i Søren Byrjalsens hjem "Øster Søkbæk", som han havde overtaget efter faderen i 1965. I 1999 flyttede Birthe Bjerregaard og Søren Byrjalsen til Bjerregård. Sønnen og svigerdatteren, Birgit og Niels Peter Byrjalsen etablerede sig deres som fjerde generation på "Øster Søkbæk".

*Snapsting. I Håndbog for danske lokal historikere forklares: Ordet, hvis oprindelse er uklar, brugtes oprindeligt om årets første tingmøde forskellige steder i Jylland men efterhånden blev snapslandstinget i Viborg identisk med begrebet. Dette afholdtes oprindeligt i ugen efter helligtrekonger. I 1672 flyttedes det hen i marts. I 1730 henlagdes det til fredag efter påske. I 1751 fastsattes snapstingstiden til 26. april og de følgende 14 dage, og i 1788 holdt det på ny flyttedag, og afholdtes fra da af i dagene 4. – 20. juni. Viborg snapsting blev termin for de allerfleste jyske pengehandler, og forretningerne her spillede en afgørende rolle for handelen med og belåning af jysk jordegods indtil begyndelsen af 1800-årene, hvorefter snapstingets betydning blev mindre.

Birthe Bjerregård og Søren Byrjalsen i haven til Bjerregård. Bjerregård er hendes hjem, hvor hun er 6. generation, og deres anden gård, Øster Søkbæk, er hans hjem, hvor deres søn Niels Peter Byrjalsen er fjerde generation.

Da bondesamfundet blev frit

Docent emer., dr. phil. Erik Helmer Pedersen, formand for Sammenslutningen af Lokalhistorisk Foreninger. Erik Helmer Pedersen fortæller om danske forfattere og deres forhold til landbruget.

Amtsbeskrivelserne 1826-44 og deres historie. Af dr. phil. Erik Helmer Pedersen

I de forudgående artikler i serien om dansk bondeliv i historisk og litterær belysning har jeg med velberådtheden sluppet taget i de sikre, historiske kendsgerninger for i stedet at lede efter de bondehistoriske indslag, der findes spredt rundt om i danske digterværker. Historikerne har ofte diskuteret, om man kan supplere, ja eventuelt erstatte faktiske kendsgerninger fra historiens agermark med digterens fantasibilleder. Kendsgerningen er imidlertid, at en skønlitterær forfatter sjældent lyver om den verden, der omgiver ham. Gør han det, vil læserne snart vende ham ryggen. Omvendt føler de nok i mange tilfælde, at en digter mere sandt og virkelighedstro end en historiker kan levendegøre en historisk situation, de selv kender.

Nu skubber jeg for en gangs skyld den digteriske historie til side i stedet at beskæftige mig med et stykke historisk virkelighed, sådan som denne er søgt fastholdt i de 19 amtsbeskrivelser, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab efter tysk forbillede lod udgive i årene 1826-44. Amt for amt har en række af tidens ledende landmænd og landbrugsspecialister ikke alene skildret landmændenes hverdagsliv i dets tætte samspil med markeds- og konjunkturforholdene, men også opridset en større baggrund for landbrugsvirksomheden i det hele taget. Kendsgerninger og vurderinger står her uformidlet blandet sammen, og mange historikere har af den grund haft svært ved at opfatte amtsbeskrivelserne som brugbare, historiske kilder. Ikke desto mindre er store dele af dansk landbrugshistorie fra første halvdel af det 19. århundrede opmuret på dette grundlag, og jeg vil da i det efterfølgende søge at retfærdiggøre dette. Landhusholdningsselskabet ville med dette pionerværk ikke alene skildre landbrugets øjeblikkelige situation i kongeriget enkelte amter; med dets status som et kongeligt landbrugsdirektorat ville det også gerne udstikke den linje, udviklingen gerne skulle følge.

Initiativet kom til verden i begyndelsen af 1820'erne, hvor dansk landbrug var stædt i svære vanskeligheder oven på 30 års fremgang. Det europæiske marked var overfyldt med korn, priserne faldt år for år, og de ejendomme, man havde købt alt for dyrt under konjunkturopgangen, kunne nu ikke forrente sig. Fallit fulgte på fallit, først og fremmest på de større gårde. Og regnen udeblev næsten i årene 1818-22. Hvad var da fremtidsudsigterne for dansk landbrug? Blandt Landhusholdningsselskabets ledende mænd med papirfabrikant J. Chr. Drewsen, Strandmøllen nord for København i spidsen gjorde den opfattelse sig gældende, at man dels skul-

le slå ind på helt nye driftsformer, dels liberalisere den fastlåste landbrugsstruktur. I stedet for at lade mere end halvdelen af landbrugsjorden ligge hen som uplejet græsmark, mens man i resten dyrkede korn år efter år, skulle man efter engelsk-tysk mønster arbejde med en nøje afmålt vekslen mellem foderafgrøder og korn, kaldet veksellbruget og i tilgift indføre sommerstaldfodring. Fortidens beskyttelsespolitik over for bondebedriften skulle ophæves. I stedet skulle de uproduktive bondegårde sammenlægges til større driftsenheder, hvor de dygtigste af bønderne nu kunne fungere som forpagtere, akkurat som i England.

Forslaget vakte stor opsigt, men de fleste i samtiden fra hytte til slot afviste det helt og aldeles. Den landbrugskyndige præst O. D. Lütken, senere forfatter til amtsbeskrivelsen 1839 for Præstø amt, kom således med et indigneret modindlæg i Landhusholdningsselskabets (og Drewsens!) eget tidskrift *Nye landøkonomiske Tidender* under overskriften "Min anskuelse af trældomsforpagtning og dens sikre følger". Og nu ventede man på amtsbeskrivelserne. Efter flere års trængsler kom den første af sin art til verden 1826. Den omfattede Vejle amt og var skrevet af den bekendte landøkonom Carl Dalgas, Aldebertsminde ved Vejle, og i den følgende femårsperiode fulgte amterne Randers, Aarhus, Hjørring og Ribe trop. I 1830'erne kom turen til Øernes amter, suppleret med Aalborg og Ringkøbing amter, og i 1840'erne afsluttedes serien med Sorø, Odense, Thisted, Skanderborg, Maribo og Holbæk amter. Carl Dalgas tegner sig her for ikke færre end tre amter. Vejle, Ribe og Svendborg, selskabets sekretær J. C. Hald for to og resten er forfattet enkeltvis af præster, embedsmænd og praktiserende landøkonomer.

Selv om de alle skulle besvare 29 spørgsmål, valgte den enkelte forfatter at gå sine egne veje, når han sad med pennen i hånd. Alene målt i længden er der markante forskelle med Skanderborgs 749 sider og Aarhus' 64 som de to yderpunkter. Trods forskelle er der dog mange ligheder. Carl Dalgas lagde linjen 1826: Tre af Drewsen-fløjens yndlingsideer: svingploven, veksellbruget og staldfodringen blev uden nåde skudt i sæk. Det skuffer os, skrev Landhusholdningsselskabet i forordet, men lige meget hjalp det: Så at sige samtlige forfattere gav pokker i Drewsens synspunkter og beskrev i stedet den virkelighed, de så. For Øernes vedkommende var korndyrkningen stadig afgørende i slutningen af 1820'erne, men storbruget var på vej til at indlede sædskiftet med brak samt dyrke foderafgrøder i 3. mark. Desuden reduceredes 9-11 marksdriften, "kobelbruget" mange steder til en 7-8 marksdrift. Bønderne holdt sig som regel til 4-5 års korndyrkning eller mere, efterfulgt af en flerårig, uplejet græsmark. De ville gerne holde flere husdyr (køer), ikke mindst for at få mere gødning stillet til rådighed, men en sådan besætningsforøgelse kostede mange penge, og hvorfra skulle man få foderet, om ikke man havde et større engareal til sin rådighed? Mange steder havde man frasolgt en stor del af besætningen efter tørkekatastrofen i 1826, og da man atter skulle supplere besætningen op, var priserne steget til det dobbelte eller mere. Jyderne dyrkede ligeledes korn, ikke mindst rug og havre, men måtte på sandede jorder veksle med boghvede. Og i de nordvestjyske områder svægede man stadig til kødkvæget, selv om sagkundskaben hævdede, at mejeribrug betalte sig bedst.

Ved overgangen til 1830'erne var kornpriserne opgang en kendsgerning. Det industrielle England måtte importere stigende mængder af korn og forædlede landbrugsprodukter, og det pressede landbrugspriserne i vejret. Da studeholdet ikke kunne betale de høje kornpriser, vandt mejeribrugget yderligere frem. Dermed steg behovet for foderafgrøder. Bønderne så nu som godsejerne deres fordel i at dyrke kartofler, vikker, ærter og andre foderafgrøder i den 3. mark. I den sidste "halm" i sædskiftet såede man i stigende omfang kløverfrø om end i svært beskedne mængder sammen med kornet, i reglen havre. Det gav i et vist omfang kløverhø og græs næste år, men da der normalt kun var staldgødning nok til første kornafgrøde i sædskiftet, kom kløvergræsset for langt væk fra gødningen.

Bedre såsæd var oppe i tiden. Den brune danske rug skulle f. eks. erstattes af "provstirug" fra Slesvig og seksradet byg af toradet. I 1835-36 indledte man omkring Lerchenborg i det nordvestlige Sjælland dyrkningen af en ny toradet bygsort, "Chevalier-byggen", men den skulle sås tidligt for at blive moden. Det krævede bedre afvanding, en situation som blev påtrængende i de våde år 1838-39. Alt sammen kostede det penge, rigtig mange penge. De større gårde stak en kløverafgrøde ind i sædskiftet, "det overskårne koppelbrug" kaldet, men to kløverafgrøder i samme sædomløb gav ofte bagslag. Med Sydfyn som centrum vandt rapsdyrkningen indpas, men afgrøden var usikker. Biller og andre skadedyr kunne i en håndvending forvandle en forventet høst på 10-12 fold til 2-3 stykker. Og uden rigelig gødning ingen raps af betydning. Raps lykkedes f. eks. ikke 1841 efter vinteren 1840, der i forvejen var "et slet rugår".

Jysk landbrug var omkring 1840 på vej til at gå i Øboernes fodspor. I amtsbeskrivelsen for Thisted amt 1842 kan man læse, at foldudbyttet på veldrevne jorder som regel var 7-8 eller en stigning på 2-3 fold. Som regel skyldtes dette mering; det gav som regel 3 fold ekstra. I det hele taget vidner 1840'ernes amtsbeskrivelser ret entydigt om den igangværende modernisering af dansk landbrug, selv om husdyrbruget, sammenlignet med slesvig-holstenske forhold, havde langt igen. Fynske landmænd erstattede i et vist omfang de lokale kvægstammer med slesvigsk og jysk kvæg, og holstenske mejersker forestod da ofte gårdens mejeri.

Afsætningsforholdene bedredes år efter år i sammenhæng med vejnettets udbygning. Danske provinskøbmænd handlede nu direkte på England og supplerede da kornet med forædlede produkter som smør og saltet kød. Byerne fik vokseværk og sprængte sig ud gennem voldene. I landdistrikterne kørte smør- og hosekræmmere rundt og opkøbte smør, ost, fjerkræ, kalve og grønsager. Når en hosekræmmer en varm sommerdag kørte af sted med sit sammenæltede smør, markerede afdryppet fra det smeltede smør net og pænt vognruten. Hestehandlere og kvægprangere hørte også til landsbyens faste gæster, men ikke alle var lige velanskrevne. Tæl fingrene, når en kræmmer giver dig håndslag, lød rådet. Var de fem fingre der endnu?

Det ville være synd at sige, at amtsbeskrivelserne og deres budskab blev modtaget med åbne arme af tidens landbrugsopinion. En mur af tavshed mødte de fleste; en undtagelse er digteren, præsten og landøkonomen St. St. Blichers dybt engagerede beskrivelse af Viborg amt 1839. I forvejen havde det kostet landhusholdningsselskabet ved dets ledende præsident Jonas Collin usigelig møje - og hundredvis af rigsdaler - at få den ellers så produktive forfatter til at gribe til pennen. Da Blicher dernæst belønnede Collins langmodighed med at trampe storbrugets ledende folk eftertrykkeligt

over tærerne, måtte man censurere værket gennem en strøm af fodnoter, hvor virkelige "kendere" satte den landøkonomisk så udfordrende landsbypræst på plads. Aftalen om også at skrive om Skanderborg amt blev desuden annulleret.

Nægtes kan det ikke, at man havde sat sig mellem to stole med et sådant mammuthprojekt over 20 år. Samfundet var undervejs ændret på afgørende punkter. Sprogbruget i Carl Dalgas' tre bidrag fra 1826, 1830 og 1837 illustrerer dette jordskred. I Vejlebeskrivelsen taler han på godsejerpatriarkalsk vis dunder til almuen og især tjenestefolkene, der er en frugt af de lavere klassers "abekatte-kærlighed" til deres børn. Derved bliver afkommet "slet opdragne, fulde af luner, præntioner og genstridighed. Især er pigerne fulde af løgn, og ikke sjældent utro...". De samme tjenestefolk i Ribe amt hædres derimod for deres vindskibelige adfærd; det noteres dog, at det er arbejderne, rentenyderne og staten, der tjener mest på landbrugets opkomst. Da han syv år senere når til Svendborg amt, noterer han sig de fordele, erhvervslivet opnår gennem det omfattende vejbyggeri, men det er bønderne, der må betale gildet i form af udvidet arbejdspligt for det offentlige, "vejhoveri". Alle burde være med til at bære byrderne, fastslår Dalgas. Det må være en opgave for stænderforsamlingerne, tilføjes det.

Ved at forordne de rådgivende stænderforsamlinger i 1834 havde den enevældige kongemagt taget det første skridt på demokratiseringens vej. Bønderne fik dermed politisk indflydelse, og den udstraktes til de lokale anliggender gennem landkommunalforordningen 1841. Nu gjaldt det om at bryde med de sidste rester af fortidens tvangstrøje, fæstevæsenet. Dette synspunkt sniger sig ind hos proprietær Th. Hasle, Hesselbjerggård ved Ruds Vedby, da han i 1844 skrev om Holbæk amt. Da han klandrer den sjællandske bonde for at være dorsk og magelig til hverdagsbrug, noteres det i en fodnote, at det kan skyldes hoveri "og fortrykte omstændigheder". Samme år oprettedes den første folkehøjskole i Rødding; Grundtvigs tanker om "folkedannelse og folkeoplysning" var ved at slå rod.

Når de 15 vidt forskellige amtsbeskrivere skulle tage stilling til de 29 spørgsmål, Landhusholdningsselskabet havde bedt dem om at besvare, må de have følt sig placeret ret så ubekvemt mellem to stole. Opgaven pegede ligeså meget bagud mod enevældens patriarkalisme som fremad mod nye bondevenlige og demokratiske tider. På den ene side skulle de skrive om bedagede forhold som husflid og binæringer, og de gjorde faktisk historien en stor tjeneste ved at afbilde en verden af i går. På den anden side skulle de tage stilling til en ny tid med dens begyndende commercialisering i overensstemmelse med markedets krav. Man kunne ikke på én gang dyrke moderne landbrug efter bogen og være professionel kystfisker. Moderne landbrugsudstyr kunne ikke længere snedkeres i huggehuset om aftenen, og husmoderen kunne ikke forene sin husmoderlige status som husflidens ivrigste dyrker med rollen som gårdmejerist. Og natten er vor egen, betroede nogle piger provst Diørup, Thisted amt. Amtsbeskrivelserne var et led i tidens bestræbelser på at fremme landbooplysningen, sådan at forstå at de større gårde fortsat skulle være mønsterbrug. Derved overså man, at bondebruget nødvendigvis måtte bane sig vej selv. De 15 forfattere må retfærdigvis holdes til gode, at de efterlyser landøkonomiske oplysningsforeninger, med andre ord landboforeninger. Da bønderne selv, nu kaldet gårdejere, fra 1840'erne så småt begyndte at gøre sig gældende i de nye landboforeninger, skete bruddet med fortiden. Godsejerpatriarkalismen blev overhalet indenom, og amtsbeskrivelserne kan læses som dens nekrolog.

Returadresse:
Inger M. Hansen,
Svalevej 13,
4440 Mørkøv

POST

B

PP

DANMARK

DANNEBROG

Årets slægtsgårdsrejse er til Estland og Letland. Estland er gammelt dansk land, og det var her vi fik vort flag, da det faldt ned fra himmelen den 15. juni 1219, hvorefter denne dag, Valdemarsdagen, blev vores nationaldag.

Historien og myten er flettet sammen. Historien består ikke kun af kendsgerninger og begivenheder. Den omhandler også forholdet mellem kendsgerninger og begivenheder, og den ofte fantasifulde tolkning af sådanne forbindelser. Enhver historisk optegnelse er orienteret mod de behov, holdninger og værdinormer, der fandtes på den tid, hvor den er sket og ikke på den tid, som den henviser til.

Mere konkret skriver seniorforsker, arkivar ved Rigsarkivet Nils G. Bartholdy i bogen "Fra korsridder til ridderkors" s. 42:

"Kilder, der er samtidige med Volmerslaget, indeholder intet om Dannebrogsglegenden. Heller ikke den danske rimkrønike skrevet i 1400-tallet kender den. Første gang Dannebrog faldt fra himmelen i Estland omtales, er i Christiern Pedersens danske krønike fra begyndelsen af 1520'erne, hvor begivenheden henlægges til 1208. Peder Olsen (Petrus Olai) fortæller i nogle optegnelser nedskrevet omkring 1527, der bygger på en ældre kilde, at Dannebrog faldt ned fra himmelen under et korstog til Livland, mener at historien knyttes til slaget i Estland 1219. Traditionen har holdt fast ved denne datering.

Motivet til skabelsen af Dannebrogsglegenden kan have været kong Hans' nederlag i Ditmarsken 1500, og en forestilling om, at den fane, han mistede ved den lejlighed, var selve det himmelfaldne Dannebrog. Det nævnes første gang af historikeren Hans Svanning 1558-59. En vise, der må være samtidig med felttoget i 1500, beretter, at danskerne efter det første stormløb satte korsbanneret på kirketårnet i Meldorf og mindedes kejser Konstantins drøm om korset.

Den romerske kejsers korsvision før slaget mod Maxentius ved Ponte Molle i året 312, hvortil ordene "in hoc signo vinces" (ved dette tegn skal du sejre) er knyttet, er prototypen på de mirakler i form af kors på himlen, der flere steder satte i forbindelse med slag mellem kristne og vantro."

Værd at læse for slægtsgårdsrejsen

Peder Meyhoff "Tre små brikker om Estlands, Letlands og Litauens historie" fra forlaget SøftenDal er en let tilgængelig oversigt over området historie frem til 1990. Bøger er på 120 sider og koster 39 kr. + porto og bestilles hos forfatteren tlf.: 86 91 14 15.

John H. Lind, Carsten Selch Jensen, Kurt Villars Jensen og Ane L. Bysted: "Dansk korstog – krig og mission i Østersøen" fra Høst og Søn er et værk på 404 sider, som behandler området historie i middelalderen.